

Աշխարհագրություն

УДК 551.556

**ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԷԿՈԼՈԳԱՑՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ
ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՍԱՏԵՔՍՈՒՄ**

Ա. Թ. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ*

ԵՊՀ ֆիզիկական աշխարհագրության և ջրաօդերևութաբանության ամբիոն, Հայաստան

Հոդվածում քննարկվում են գյուղատնտեսության էկոլոգացման և կայուն զարգացման հայեցակարգի փոխադանդումների հարցերը:

Գյուղատնտեսության էկոլոգացման և կայուն զարգացման հայեցակարգի փոխադանդումներից բխում են հասարակության առջև ծառայող հիմնախնդիրների պահանջները, այն է՝ պահպանել բնական ռեսուրսների նորմատիվները և ապահովել բնակչության բարեկեցիկ ապագան: Այդ նպատակով առաջարկվում են մի շարք միջոցառումներ և տեխնոլոգիաներ:

Keywords: agriculture greening, paradigm of sustainable development.

Ներածություն: Էկոլոգացումն իր էությունը միջոցառումների ընդարձակ համակարգ է՝ ուղղված բնության և հասարակության երկարաժամկետ, դինամիկ հավասարակշռության պահպանմանը: Վերջին հաշվով այն միտված է կենսոլորտի մաքրության և մարդու առողջության պահպանմանը: Այդ նպատակին կարելի է հասնել կանոնակարգված բնօգտագործման, որոշակի քանակի էներգիայի ներդրման, բնակչության սոցիալ-տնտեսական պայմանների բարելավման և բազմաթիվ այլ միջոցներով: Տարածական առումով էկոլոգացումն ուղղված է էկոհամակարգի էկոլոգիական տարողունակության և ինքնավերականգնման ունակությունների պահպանմանը՝ լոկալ, ռեգիոնալ և գլոբալ մակարդակներով:

Գյուղատնտեսության բնագավառում բնօգտագործման էկոլոգացումը հետապնդում է հիմնական ռեսուրսների կանոնակարգված օգտագործման և տեխնոլոգիաների չափավորված կիրառման նպատակներ, որոնք պետք է իրականացվեն երեք հիմնական գերակայությունների շրջանակներում՝ բնական, տնտեսական և սոցիալական:

Խնդրի դրվածքը: Բնական և տնտեսական ասպեկտների իրականացման արդյունքում սպասվում է հասարակության բարեկեցության բարձր մակարդակ և աղքատության վերացում՝ բնական ռեսուրսների օպտիմալ և արդյունավետ օգտագործման միջոցով: Սոցիալական առաջին ասպեկտը վերաբերում է բնության և մարդկության միջև հարաբերությունների կանոնավորմանը, առողջապահական, կրթական, իրավական, անվտանգության հարցե-

* E-mail: agrigorian@ysu.am

րի ապահովմանը, իսկ երկրորդ ասպեկտն ենթադրում է բնական ռեսուրսների օգտագործման օպտիմալացում, կենսահամակարգերի պահպանություն:

Հասարակության կայուն զարգացման հայեցակարգը զարգացում է, որը պետք է բավարարի մարդկության ներկա ժամանակների կարիքները, բայց չզրկի (չսպառնա) գալիք սերունդներին ապահովելու իրենց կենսական պահանջները: Մարդկության կայուն զարգացումը հիմնարար հասկացություն է, որի նպատակն է պահպանել էկոհամակարգերի բնականոն գործառույթները: Այն մշտական, դինամիկ համակարգ է՝ իրեն հատուկ տատանումներով: Այս գաղափարախոսությունը հասարակության բնականոն զարգացման 20-րդ դարի ծնունդ է:

Կայուն զարգացման հայեցակարգը նպատակ ունի կանոնավորել աշխարհի բնակչության արագ աճի և կենսոլորտի սահմանափակ ռեսուրսների հարաբերությունների հիմնախնդիրները: Նշենք, որ կենսոլորտը զարգանում է հարաբերական կայուն վիճակում, քանի որ ունի միջավայրին հարմարվելու ունակություն, իսկ աշխարհի բնակչության աճը համարյա անկառավարելի է:

“Կայուն զարգացում” հասկացությունն ունի սկզբունքային երեք ասպեկտ՝ տնտեսական աճ, սոցիալական արդարություն և շրջակա միջավայրի պահպանություն, որոնք փոխկապակցված են և հետապնդում են մշակել բնության և տնտեսության համաչափ զարգացման մոր գաղափարախոսություն, որի հիմքում պետք է դրվի բնական ռեսուրսների էկոլոգիապես կանոնակարգված օգտագործումը:

Առաջին անգամ գլոբալ էկոլոգիական խնդիրները քննարկվել են ՄԱԿ-ի կողմից 1972թ. Ստոկհոլմի, այնուհետև 1992թ. Ռիո-դե-ժանեյրոյի գագաթաժողովներում և ընդունվել է ծրագիր “21-րդ դարի օրակարգը” ու հաստատվել է Գրունդտլանդի հանձնաժողովի զեկույցը՝ “մեր ընդհանուր ապագան”, որտեղ սպառնացող էկոլոգիական ճգնաժամի պատասխանատվությունը դրվեց զարգացած երկրների վրա, որոնք ունենալով աշխարհի բնակչության 20%-ը, սպառում են բնական ռեսուրսների 80%-ը:

“Էկոլոգիապես կանոնակարգված օգտագործում” ասելով հասկանում ենք կենսոլորտի առանձին բաղադրիչների օգտագործումը սահմանային թույլատրելի բեռնվածության պայմանով [1]:

Միանգամայն հասկանալի է, որ բնակչության շարունակական աճի պայմաններում մեծանալու է բնական ռեսուրսների օտարման ծավալները, հետևաբար, հասարակության գոյության էկոլոգիական ասպեկտը բարդանալու է: Այդ պատճառով անհրաժեշտ է լինելու փոխել տնտեսություն կառուցվածքը՝ արտահանման քաղաքականությունը, զարգացնել էներգառեսուրսախնայման տեխնոլոգիաները, նվազագույն թափոններով արտադրությունը, մաքրման կառույցների շինարարությունը, հողերի վերակուլտիվացիան և այլն [2]:

Կայուն զարգացման էկոլոգիական ուղղվածությունը գյուղատնտեսության բնագավառում նպաստում է մաս սահմանափակումների և արգելքների միջոցառումների իրականացմանը, որոնք ուղղված են լինելու հումուսի պահպանությանը, հողերի պաշտպանությանն էրոզիայից, քիմիական և այլ աղտոտումներից: Այդ առումով պետք է ներգրավել մշակաբույսերի բարձրարժեք տեսակներ և ապահովել անվտանգ մթերքների արտադրությունը:

Այսպիսով, բնօգտագործման էկոլոգացման և կայուն զարգացման գաղափարախոսությունները բխում են ժամանակակից հասարակության առջև

ծառացած հիմնախնդիրների լուծման պահանջներից. այն է՝ պահպանել բնական ռեսուրսների օգտագործման նորմատիվները և ապահովել բնակչության բարեկեցիկ ապագան:

Բնական ռեսուրսների օգտագործման էկոլոգացումը գյուղատնտեսության բնագավառում քննարկելիս անհնար է անտեսել կայուն զարգացման հիմնադրույթներն երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման գործում: Ավելին, էկոլոգացման անհրաժեշտությունը թելադրվում է սոցիալ-տնտեսական վիճակի բարելավման պահանջներից, հետևաբար, էկոլոգացման վերջնական արդյունքներն ուղղված են մի կողմից բնական ռեսուրսների օգտագործման օպտիմալացմանը, մյուս կողմից հասարակության սոցիալ-տնտեսական հիմնախնդիրների լուծմանը: Կարևոր է նաև այն, որ կայուն զարգացման և բնական ռեսուրսների էկոլոգացման հարցերն ուսումնասիրելիս կիրառվում են նույն մեթոդաբանական սկզբունքները:

Կայուն զարգացման հիմնախնդիրը տարածքային բոլոր մակարդակների մասշտաբով լուծելիս անհրաժեշտ է նախ և առաջ լուծել բնական ռեսուրսների օգտագործման, բնական լանդշաֆտների պլանավորման և էկոլոգացման հարցերը:

Եզրակացություն: Ռիո-92-ի որոշումների համամարդկային նշանակությունը կայանում է նրանում, որ բնապահպանության հիմնահարցը հռչակվեց ամենաբարձր քաղաքական մակարդակի վրա և քննարկվեց սոցիալ-տնտեսական զարգացման ենթատեքստում, տեղափոխելով այդ խնդիրների լուծումը հակամարտության հարթությունից դեպի ներդաշնակեցման հարթություն: Կարևոր է նաև այն, որ գտնվեց ապագա գործունեության միասնական պլատֆորմ բոլոր երկրների համար, ի դեմս Գրինպիսի և համաշխարհային բանկի [3]:

Քննարկելով Ն. Ռեյմերսի այն թեզը, թե մարդկությունն իր գոյության ընթացքում վերապրել է բազմաթիվ էկոլոգիական ճգնաժամեր, որոնք հաղթահարվել են համապատասխան «հեղափոխությունների» շնորհիվ, ապա 20-րդ դարի ճգնաժամը պետք է հաղթահարվի «էկոլոգիական պլանավորման հեղափոխությամբ»: Կ.Ս. Դանիելյանն արդարացիորեն եզրակացնում է, որ դա արդի տերմինաբանությամբ կարելի է անվանել որպես «անցում դեպի կայուն զարգացում» [3]: Այդ հեղինակների եզրահանգումներն ուղղակիորեն հաստատում են, որ բնօգտագործման էկոլոգացումը հանդիսանում է կայուն զարգացման օրգանական բաղադրիչը:

Ստացվել է 18.06.2015

Գ Ր Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

1. **Реймерс Н.Ф.** Природопользование. М., 1990, 638 с.
2. Агроэкология (под ред. В. А. Черникова, А. И. Чекерса и др.). М., 2000, 535 с.
3. **Դանիելյան Կ. Ս.** Հանուն կայուն մարդկային զարգացման. Կայուն զարգացման տեսությունն ու պրակտիկան: Եր., 2005, էջ 34–39:

А. Т. ГРИГОРЯН

ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В
КОНТЕКСТЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

Резюме

В статье рассматривается взаимообусловленность экологизации сельского хозяйства и устойчивого развития общества.

Идеология экологизации сельского хозяйства и концепции устойчивого развития исходит из требований решения современных проблем, стоящих перед обществом, а именно: сохранить нормативы рационального использования природных ресурсов и обеспечить благоприятное будущее населения. С этой целью предлагается ряд мероприятий и технологий.

A. T. GRIGORYAN

PROBLEMS OF AGRICULTURE GREENING IN SOCIETY STABLE
DEVELOPMENT CONTEXT

Summary

The interdependence of greening agriculture and sustainable development of society have been discussed in the article.

The ideology of greening agriculture, and sustainable development based on the requirements of the solution of contemporary problems facing society, namely to maintain the standards of rational use of natural resources and to ensure a favorable future for population. For this purpose, a number of measures and technologies are suggested.